

Lietuviškojo tapatumo apraiškos grįžusių iš užsienio vaikų sakininės kalbos tekстыne

Anželika Gaidienė

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, Vilnius

El. paštas: anzelika.gaidiene@lki.lt

Orcid ID <https://orcid.org/0000-0001-8775-788X>

Moksliniai interesai: semantika, leksikologija, leksikografija.

Aurelija Tamulionienė

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, Vilnius

El. paštas: aurelija.tamulioniene@lki.lt

Orcid ID <https://orcid.org/0000-0003-0728-1856>

Moksliniai interesai: etnolingvistika, vaikų ir jaunimo kalba, kalbinės nuostatos.

Santrauka. Straipsnio tikslas – remiantis grįžusių iš užsienio vaikų sakininės kalbos tekstyno pavyzdžių su leksemomis *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* analize, parodyti kaip per šių leksemų vartoseną skleidžiasi vaikų lietuviškasis tapatumas. Atliekant tyrimą norėta pasižiūrėti, kaip grįžę iš užsienio vaikai suvokia Lietuvą, kas jiems (ne)patinka Lietuvoje, kokius Lietuvos, lietuvių ir pan. požymius išskiria ir t. t. Tyrimo medžiagą sudaro 73 vaikų (8–12 metų) duomenys. Pavyzdžiai su minėtomis leksemomis rinkti iš pusiau struktūruoto interviu pirmosios dalies „*apšilimo*“, kurioje mokiniai prisistatė, pasakojo apie šeimą, draugus, gyvenamąją vietą ir pan. Šioje interviu dalyje vaikų taip pat buvo klausiama, kas jiems Lietuvoje patinka, gal nepatinka, kodėl. Išanalizavus rastus pavyzdžius paaiškėjo, kad plačiausiai grįžusių iš užsienio vaikų lietuviškasis tapatumas skleidžiasi per socialinį ir kultūrinį aspektus, tai reikšmingai kreipia į adaptacijai svarbius veiksnius.

Esminiai žodžiai: grįžusių iš užsienio vaikų kalba, Lietuva, lietuviškasis tapatumas, tekstynas, aspektas, etnolingvistika.

Expressions of Lithuanian Identity in the Spoken Language Corpus of Repatriated Children

Abstract. The aim of the article is to analyse the spoken corpus samples with the lexemes *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* and *lietuviškai* of the repatriated children and to show how the children's Lithuanian identity expressed through the use of these lexemes. The aim of the research was to explore the perception of Lithuania among the repatriated children, what they (dis)like in Lithuania, what characteristics of Lithuania, Lithuanians, etc., they identify, etc. The research material consists of data from 73 children (aged 8-12). Examples of these lexemes were collected from the first part of the semi-structured interview "warm-up", in which the pupils introduced themselves, talked about their family, friends, place of residence, etc. In this part of the interview, the children were also asked what they like in Lithuania, what they don't like and why. The analysis of the examples found showed that the Lithuanian identity of the repatriated children is most broadly expressed through social and cultural aspects. This significantly points to factors important for adaptation.

Keywords: repatriated children language, Lithuania, Lithuanian identity, corpus, aspect, ethnolinguistics.

JEL Code: G35

Ivadas

Sėkmingą Lietuvos integraciją į Europos Sąjungą lydėjo ir didelė emigracijos banga. Lietuvos gyventojai ir toliau emigruoja į Vakarų Europos šalis dirbti, studijuoti, taip pat ir dėl kitų įvairių šeimyninių aplinkybių. Į Lietuvą taip pat atvyksta asmenų iš kitų valstybių. Nemažą dalį visų imigrantų sudaro grįžtantys lietuviai. Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, 2022 m. į Lietuvą sugrįžo apie 21 tūkstantis lietuvių, apie 900 iš jų sudaro mokyklinio amžiaus vaikai (prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7e6624c6-e343-4a79-85ab-9e155209090a#/>). Statistika rodo, kad nemažą dalį grįžtančiųjų į Lietuvą sudaro šeimos su vaikais. Augant grįžtamajai migracijai vis daugiau dėmesio skiriama ir sėkmingos reintegracijos veiksnių analizei. Kaip vienas iš didžiausių sunkumų grįžus į Lietuvą įvardijamas vaikų (re)integravimas į Lietuvos švietimo sistemą (Renkuosi Lietuvą 2022). Prieš kelerius metus atlikti tyrimai rodo, kad grįžusiųjų į Lietuvą vaikų sėkminga integracija priklauso nuo visos sociokultūrinės aplinkos: šeimos gyvenimo aplinkybių, ugdymosi aplinkos mokykloje, mokytojų pagalbos grįžusiam mokiniui adaptuotis Lietuvoje, tėvų nuostatų ir pan. Gauti rezultatai kreipia į adaptacijai reikšmingus aspektus – pirmiausia socialinį ir kultūrinį (Poderienė, Tamulionienė 2021: 50–51). Neatsitiktinai šiame straipsnyje pasirinkta apčiuopti lietuviškojo tapatumo apraiškas, tai, kas yra itin aktualu šiame globaliame pasaulyje. Lietuviškojo tapatumo apraiškos konstruojamos iš pačių vaikų interpretacijos ir suvokimo „ką apie save galvojame ir kalbame mes patys, ir kuo mes patys norime būti“ (Donskis 2006: 71). Lietuviškumas suvokiamas ne tik kaip turėjimas ar mokėjimas, bet ir emocinis santykis, parodantis individo požiūrį į brangius, jam itin svarbius dalykus (Beresnevičius 2004: 114). Atliekant tyrimą siekta, kad vaikai patys įvardytų Lietuvai, lietuviškumui priskiriamas reikšmes, todėl pokalbio tema kreipta pasakojimo apie save, draugus, šeimą, gyvenamąją vietą, kas patinka, o gal ir nepatinka Lietuvoje linkme.

Straipsnyje vartojama sąvoka *grįžę iš užsienio vaikai* apibendrintai apibūdina į Lietuvą grįžusius lietuvių emigrantų vaikus, kurie augdami užsienyje savo šeimose vartojo gimtąją lietuvių kalbą. Atlikti mokinių kalbinės integracijos tyrimai rodo, kad grįžusiųjų iš užsienio vaikų lietuvių kalbos vartojimas gyvenant užsienyje yra skirtingas (Poderienė, Tamulionienė 2021: 128), jų lietuvių kalbos mokėjimas taip pat nevienodas.

Straipsnio **tikslas** – remiantis grįžusiųjų iš užsienio vaikų (8–12 m.) sakininės kalbos tekstyno pavyzdžiu su leksemomis *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* analize, parodyti kaip per šią leksemų vartoseną skleidžiasi vaikų lietuviškasis tapatumas.

Tikslui pasiekti kelti šie **uždaviniai**: 1) grįžusiųjų iš užsienio vaikų sakininės kalbos tekstyno išrinkti ir išanalizuoti pavyzdžius su nagrinėjamomis leksemomis; 2) remiantis išanalizuota medžiaga išskirti aspektus bei nustatyti, kaip (per ką) dažniausiai skleidžiasi vaikų lietuviškasis tapatumas.

Trumpa tyrimų apžvalga. Grįžusiųjų iš užsienio vaikų integracija pastaruoju metu sulaukia vis didesnio visuomenės ir tyrėjų dėmesio. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtame „Grįžusiųjų Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių apraše“ (ŠMSM 2022) pristatyta išsami situacijos analizė, atvykusių ir grįžusių vaikų ugdymo organizavimo modeliai, pateiktos išvados ir rekomendacijos. Kalbinės integracijos aspektai išsamiau nagrinėti Nidos Poderienės ir Aurelijos Tamulionienės mokslo studijoje „Įveikti atskirti: grįžusiųjų iš užsienio vaikų kalbinė integracija“ (2021). Atliktas tyrimas rodo, kad nepakankamas kalbos mokėjimas pačių mokinių yra įvardijamas kaip didžiausia problema, su kuria jie susiduria sugrįžę į Lietuvą. Vilniaus universiteto ir Lietuvių kalbos instituto mokslininkės tyrė ir aprašė grįžusiųjų iš užsienio ir nuolat Lietuvoje gyvenančių vaikų kalbinę raišką, jos skirtumus (Bikelienė ir kt. 2022). Atlikus dažninių žodžių (veiksmažodžių, daiktavardžių ir būdvardžių) sąrašų analizę matyti, kad grįžusiųjų iš užsienio vaikų kalbinė raiška yra gana panaši į nuolat Lietuvoje gyvenančių vaikų kalbinę raišką. Kalbos mokėjimo lygių nustatymo aspektus ir veiksnius yra aprašiusi Rita Juknevičienė (2022). Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų darbuose pristatomi nuolat Lietuvoje gyvenančių vaikų sakininės ir rašytinės kalbos tyrimai (Balčiūnienė, Kamaldulytė-Merfeldienė 2018 ir kt.). Lietuvių emigrantų vaikų kalbą ir lietuvių ir anglų kalbos sąveiką yra tyrusi Agnė Blažienė (2015) ir kt.

Darbo metodika ir metodologija. Straipsnio **empirinis pagrindas** – analizuojami Lietuvos mokslo tarybos ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos inicijuoto projekto „Grįžusių emigrantų vaikų kalbinė integracija: lietuvių kalbos kompetencija ir jos ugdymas“ (EMVAKA, Nr. S-REP-21-1) duomenys¹. Projekto metu atliktame tyrime dalyvavo mokiniai iš Vilniaus, Druskininkų, Kauno, Šiaulių ir Klaipėdos savivaldybių. Projekto rezultatas – grįžusių iš užsienio vaikų (8–12 m. amžiaus) sakytinės ir rašytinės kalbos tekstynas², kurį sudaro 30888 žodžių.

Šiame straipsnyje aprašomam tyrimui medžiaga rinkta tik iš sakytinės kalbos tekstyno, sudaryto struktūruoto interviu pagal iš anksto parengtą scenarijų pagrindu. Mokinių kalbėjimo užduočiai buvo skirta 12–15 minučių. Interviu sudarė 3 dalys: 1) „*apšilimas*“, mokinio prisistatymas, pasakojimas apie šeimą, gyvenamąją vietą ir pan.; 2) *mokinio monologas*, mokinio pasakojimas apie įsiminusią asmeninę patirtį, apie įsimintiną įvykį, šventę, kelionę, varžybas ir pan.; 3) *pasakojimas* pagal pateiktus paveikslėlius.

Mokinių sakytinės kalbos pavyzdžiai transkribuoti ortografiškai. Leksemos *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* rinktos iš struktūruoto interviu pirmosios dalies, kurioje mokiniai prisistatė, pasakojo apie save, šeimą, draugus, apie Lietuvą, kas joje patinka, o gal yra kas ir nepatinka. Iš viso tyrimo medžiagą sudaro 73 vaikų (8–12 metų) duomenys, išrinkti iš grįžusių iš užsienio vaikų sakytinės kalbos tekstyno. Su nagrinėjamomis leksemomis iš viso rasti 62 pavyzdžiai.

Straipsnyje remiamasi kokybinių tyrimo duomenų metodais, taip pat aprašymo, analizės ir interpretavimo metodais.

Straipsnio **teorinis pagrindas**. Pasak Liublino etnolingvistų, „kalboje esantis suvokimas, kuris apima tam tikras sąvokas, turi būti išryškinamas iš įvairių kalbos šaltinių, o vėliau skaidomas pagal stilius ir rūšis, laiką ir erdvę“ (Smetonienė ir kt. 2019: 12). Gautos sudaromosios dalys vadinamos pasaulio vaizdo profiliais, o jų aprašymas leidžia suformuluoti visapusišką dalyko vaizdą (Smetonienė ir kt. 2019: 12) arba pasaulio vaizdą kalboje (toliau – PVK). PVK, pasak Jerzjo Bartmińskio, yra „verbalizuotas realybės INTERPRETAVIMO būdas, išreikštas nuomonių apie pasaulį kompleksu. Tai kalba įtvirtintos nuomonės, pasireiškiančios kalbos leksinėje ir gramatinėje sistemose, klišiniuose tekstuose (pvz., patarlėse), taip pat presuponuojamos nuomonės, t. y. įtvirtintos visuomenės sąmonės, žinių, įsitikinimų ir ritualų lygmenyse, o kalbos tik implikuojamos“ (Bartmiński 2020: 28). Atkurti visą PVK yra sudėtinga, todėl paprastai apsiribojama tik tam tikromis jo dalimis. „Atkuriant PVK, atliekama išsami koncepto analizė, kurios rezultatas – sintetiniu būdu sudaryta kognityvinė definicija“ (Snukiškienė 2022: 48). Šiame straipsnyje vertinant pavyzdžius išskirti aspektai. Kaip teigia Irena Snukiškienė (2022: 60), „[a]spektas apibrėžiamas kaip domenas, išskirtas iš tam tikro žiūros taško (Brzozowska 2006: 40)“. Aspektai yra išskiriami remiantis analizuojama medžiaga, nes „nėra vienintelio ir galutinio jų sąrašo“, tačiau „suvokiami kaip medžiagą tvarkantis tinklas, lengvinantis tiriamų objektų palyginimą“ (Snukiškienė 2022: 60). Paprastai išskiriami tokie aspektai: buitinis, fizikinis, biologinis, psichinis, socialinis, istorinis, ideologinis, religinis ir kt.

Straipsnyje aprašomas tyrimas yra žvalgomasis, tačiau kone pirmas bandymas tirti grįžusių iš užsienio vaikų tekstus etnolingvistikos požiūriu. Pabrėžtina, kad šiuo tyrimu nesiekama atlikti išsamią koncepto LIETUVA analizę, t. y. nustatyti koncepto bazinę reikšmę ir profilius, suformuluoti kognityvinę apibrėžtį ir pan. Šiame tyrime apsiribojama tik iš tekstyno išrinktų pavyzdžių su leksemomis *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* analize ir grupavimu į tam tikrus blokus, vadinamus aspektais. Atliekant tyrimą norėta pasižiūrėti, kaip grįžę iš užsienio vaikai suvokia Lietuvą, kas jiems (ne)patinka Lietuvoje, kokius Lietuvos, lietuvių ir pan. požymius išskiria ir t. t. Norint visapusiškai atskleisti iš užsienio grįžusių vaikų

¹ Duomenis rinko ir tekstyną sudarė Lina Bikeliėnė, Rita Juknevičienė (projekto vadovė), Nida Poderienė, Joana Pribušauskaitė, Aurelija Tamulionienė.

² Daugiau informacijos apie vykdytą projektą ir tekstyną žr. http://web.vu.lt/flf/r.juknevičienė/?page_id=892.

lietuviškojo tapatumo turinį, reikėtų pasitelkti daugiau ir įvairesnių kalbinių duomenų, išsamesnę tyrimų metodiką.

Analizuojant grįžusių iš užsienio vaikų sakytinės kalbos tekstyno medžiagą išskirti tokie aspektai: lokatyvinis – tam tikros erdvės; buitinis – skirtas buičiai, naudojamas butyje; socialinis – susijęs su visuomenės gyvenimu; kultūrinis – susijęs su laisvu laiku, pramogomis, atostogomis ir pan.; kalbinis – susijęs su kalba (sistema, vartojama tam tikros tautos žmonijai); gamtinis – susijęs su gamta; istorinis – susijęs su istorija (mokslu, tiriančiu žmonijos, tautų ir pan. praeitį).

Prieš pateikiant iš tekstyno išrinktų pavyzdžių su leksemomis *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* analizę svarbu apžvelgti, kaip šios leksemos yra apibrėžiamos **aiškinamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose**.

Lietuvių kalbos aiškinamuosiuose žodynuose vietovardžio *Lietuva* apibrėžtį šiuo metu galime rasti tik „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (toliau – DLKŽ₆), plg. *Lietuva, Lietuvos Respublika* (ofic.) „valstybė prie rytinių Baltijos jūros krantų“. Žodynuose pateikiamos etnonimo *lietuviai* apibrėžtys beveik nesiskiria, plg. „Lietuvių kalbos žodyne“ (toliau – LKŽ_e) *lietuviai* apibrėžti kaip „tauta, gyvenanti Lietuvoje, kalbanti baltų kilmės kalba“, „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (toliau – DLKŽ₈) – „tauta, gyvenanti Lietuvoje, kalbanti viena baltų kalbų“. Etonimas *lietuvis*, -ė apibrėžtas tiek LKŽ_e, plg. 1. „lietuvių tautos žmogus“, 2. „aukštaitis“, tiek DLKŽ₈, plg. „tos tautos žmogus“. Abiejuose žodynuose etnonimo *lietuvis* reikšmės, susijusios su tauta, apibrėžtos labai panašiai. Iš žodyninių apibrėžčių matyti, kad apibrėžiant vietovardį (*Lietuva*) išryškinamas lokatyvinis aspektas (plg. valstybė prie rytinių Baltijos jūros krantų), o etnonimą (*lietuviai*) – lokatyvinis (plg. gyvenanti Lietuvoje) ir kalbinis (plg. kalbanti viena baltų kalbų) aspektai.

Būdvardis *lietuviškas* DLKŽ₈ turi vieną reikšmę „lietuviams būdingas“. LKŽ_e šio būdvardžio užfiksuotos septynios reikšmės, plg. 1. „kaip lietuvių, panašus į lietuvių; lietuviams įprastu būdu darytas, gamintas“, 2. „lietuviams būdingas“, 3. „kuris lietuvių kilmės“, 4. „Lietuvoje vartojamas“, 5. „lietuvių gyvenamas, jiems priklausantis“, 6. „lietuvių (pasenusi reikšmė, apie kalbą)“, 7. psn. „aukštaitiškas“. Prieveiksmis *lietuviškai* ir DLKŽ₈, ir LKŽ_e pateikiamas būdvardžio *lietuviškas* leksikografiniame straipsnyje.

Pusiaus struktūruoto pokalbio su vaikais tema sieta su artimiausia jų aplinka, šeima, draugais, gyvenamąja vieta, Lietuva, klausiant, kas joje patinka, o gal ir nepatinka. Galvodami ir kalbėdami vaikai įvardijo tai, kas jiems tuo metu atrodė reikšmingiausia. Visi su nagrinėjamomis leksemomis esantys pavyzdžiai iš tekstyno išrinkti ir išanalizuoti, grupuojant juos pagal nustatytus aspektus: lokatyvinį, buitinį, socialinį, kultūrinį, kalbinį, gamtinį ir istorinį.

1. Lokatyvinis aspektas

Grįžę iš užsienio vaikai prisistatydami ar kalbėdami apie Lietuvą minėjo, kad gimė Lietuvoje (žr. 1–3 pavyzdžius), tačiau netrukus su šeima išvažiavo į kitą šalį: Italiją (žr. 2 pavyzdį), Angliją (žr. 3 pavyzdį), Ameriką (žr. 4 pavyzdį), ten gyveno kurį laiką, tačiau vėliau grįžo į Lietuvą (žr. 6–7 pavyzdžius).

1) labas

gimiau aš nežinau kaip lietuviškai pasakyti

November twenty nine

dešimt

Lietuvoj

Klaipėdoj

2) nu gimiau **Lietuvoj** bet iškart važiavau į Lie= į Italiją ir ten gyvenau apie septynis metus

3) aš gimiau **Lietuvoj** bet mes nuvažiavom į į Angliją mokyti ir (m) taip toliau

4) tai aš Ula ir aš . pernai metais (aa) atsikėliau iš Amerikos į Lietuvą (aaa).

5) taip (eee) mano vardas Paula man vienuolika metai (aa) man labai patinka piešti ir skaityti mano šeima kalbėjo rusiškai bet mano tėtis iš **Lietuva**

6) aš esu Eliza . man . dešimt metų gyvenu jau **Lietuvoje** apie . keturis metus

7) dabar gyvenu **Lietuvoje** jau pe= jau še= jau penkis metus

Lokatyvinis aspektas grįžusių iš užsienio vaikų tekstyne apibrėžia kasdienybę, gyvenamąją vietą, kur gimė, gyveno arba dabar gyvena. Tai augimo, gyvenimo tam tikroje aplinkoje, šalyje ir pan. aspektas, vaikų dažniausiai gretinamas su gyvenamąja teritorija, aplinka.

2. Buitinis aspektas

Grįžę iš užsienio vaikai prisistatydami ar kalbėdami apie Lietuvą minėjo ir tai, kas siejasi su jų buitimi. Vaikams Lietuvoje patinka maistas, Vilnius, kuris yra gražus (žr. 8 pavyzdį), didesnis namas, kuriame gyvena (žr. 9 pavyzdį), namo kiemas, kuriame yra sūpynių (žr. 10 pavyzdį). Vienam vaikui Lietuvoje patinka tai, kad galima auginti daržoves (galbūt gyvena nuosavame name su daržu arba yra matęs tokio pobūdžio namų ar butų su balkonais, kuriuose auginamos daržovės ar pan.) (žr. 11 pavyzdį). Kitas vaikas atsakė, kad jam apskritai patinka lietuvių namai (šis vaikas mokosi Lietuvių namuose) (žr. 12 pavyzdį).

- 8) man labai patinka **Lietuvoje** maistas . ir ir (amm) man Vilniuje labai gražu graž= gra= gražios vietos
- 9) . (eee) nu dar nes mes Anglijoj ne tik turėjom vieną katiną ir mažą namą bet mes dabar **Lietuvoj** turim didesnį namą ir žiurkėną tai man labai patinka
- 10) man **Lietuvoje** man labai patiko . . man patiko labai . . aš anksčiau name gyvenau . man <?> patikdavo ten kartais ten buvo butas labai didelis tai ten buvo kiemas tai aš nueidavau kartais pasisupdavau ant sūpynių ir man jis labai patikdavo
- 11) gerai man patinka **Lietuvoje** kad yra kad yra nu kur auginti nu daržoves nes Anglijoje yra kad nelabai yra kas augina daug dalykų
- 12) (ee) man patinka **Lietuvoje lietuvių** namai

Buitinis aspektas, kaip ir lokatyvinis, grįžusių iš užsienio vaikų tekstyne apibūdina kasdienybę: gyvenamuosius namus, miestus, tačiau ir šis aspektas turi platesnę reikšmę. Vaikų atsakymuose matyti ir emocinis ryšys: savi namai, gražus miestas, skanus maistas, didelis kiemas ir pan., tarsi savaime įprasti dalykai slepia savyje emocinį užtaisą.

3. Socialinis aspektas

Vaikų tekstyno iliustraciniai sakiniai rodo socialinio aspekto svarbą. Pirmiausia pabrėžiama lietuviškumo – lietuviškos šeimos, tautybės – svarba (žr. 13 pavyzdį), vaikai pažymi, kad Lietuvoje patinka draugai, su kuriais galima žaisti (žr. 14–19 pavyzdžius), patinka eiti į mokyklą, nes yra įdomu, nes padeda mokytojos ir pamokos baigiasi anksčiau (žr. 20 pavyzdį), patinka, kad galima vaikščioti vieniems (žr. 21 pavyzdį). Atskleidžiamas itin svarbus socialinio aspekto dėmuo, jog Lietuvoje yra daug žmonių, todėl jam čia labiau patinka (žr. 21 pavyzdį). Dar kitas vaikas pažymėjo, kad Lietuvoje jam patinka, tačiau Anglijoje yra geriau, nes turi daugiau draugų (žr. 22 pavyzdį).

- 13) kad prie **lietuviškos** šeimos pabūti nes mano mama **lietuvė** tai jinai turi labai daug šeimos čia tai norėjom pabūti prie sene= senelių ir prie tetų (aaa) .
- 14) man patinka **Lietuvoje** draugai
- 15) man patinka **Lietuvoj** (ee) nu žaisti su draugais
- 16) (mmm) žaisti su mano draugai ir ateiti į mokyklą
- 17) (am) nu nežinau man tiesiog buvo lengviau (am) nu su drau= su draugais kalbėti man buvo smagu mokykloj bet man čia **Lietuvoje** labiau patinka
- 18) = turiu labai daug gerų draugų ir iš Amerikos ir iš **Lietuvos** ir iš daug šalių
- 19) **Lietuvoj** turiu vieną kaimyną vardu Gabrielius tai aš kiekvieną dieną žaidu su juo nu ne kiekvieną dieną bet tiesiog taip (mm)smagu pabūti kartu tai smagu turėt draugus
- 20) man man patinka eiti į mokyklą **Lietuvoje** daugiau negu Anglijoje nes čia yra įdomiau ir mokytojos padeda daugiau ir čia greičiau baigiasi mokykla tai už tai dar patinka ir man patinka visos pamokos absoliučiai visos apart šokių pamokos man geriausiai sekasi matematika man **lietuvių** antra geriausiai sekasi pamoka

- 21) **Lietuvoje** man labiausiai patinka tai kad galima išeiti vienam be tėvų ir galima . . . ir dar tai kad . . . ir tai kad čia yra geriau nes čia yra visokių kaip auklėti gyvūnelius jeigu žinot kas tai yra . . . kaip . . . ir galima nueiti o Anglijoje reikia arba tik į baseinus arba važiuoti valandas kad galėtai pasimaudyti
- 22) man **Lietuvoje** patinka kad (em) kad **Lietuvoje** yra (em) labai daug žmonių (ee)
- 23) man patinka bet man atrodo Angli= Anglijoj buvo biškį geriau aš ten žinojau daugiau draugų ir mokykloje žinojau daugiau ir čia **Lietuvoj** biškį yra kitaip

Kai kurie vaikai minėjo, kad jiems patinka Vilnius, nes turi senamiestį, nes Vilnius yra didmiestis (žr. 24–25 pavyzdžius). Taip pat patinka Palanga, kadangi yra graži ir yra prie Baltijos jūros (žr. 25 pavyzdį).

- 24) (ee) **Lietuvoje** man patinka (ee) .. (mm) man labiausiai patinka . Vilnius nes jis turi didelį seną miestą ir .. ir labai graži vieta
- 25) didelis miestas Vilnius man labai patinka Palanga ji labai gražus yra taip pat baltos jūros (ee) nežinau labai . gera istorija

Kas Lietuvoje nepatinka, vaikai dažnai minėjo per socialinę prizmę, t. y. santykį su žmonėmis ir aplinka. Pavyzdžiui, vienam vaikui nepatinka ginčytis su draugais (žr. 26 pavyzdį), kitam nepatinka Lietuvos žmonės (tik nepagrindžia kodėl) (žr. 27 pavyzdį), dar kitiems – užteršta, nešvari aplinka (žr. 28 pavyzdį), kad nėra daug veiklų, pvz., muziejų (žr. 29 pavyzdį).

- 26) (mhm) kas įsivyks taip kad . . man mokykloje kaip kartais kyla ginčas su draugais tačiau mes išsisprenžiamė man nepatinka tie ginčai tačiau mes išsisprenžiamė susitariam draugiškai
- 27) man nepatinka **Lietuvoj** kad **Lietuvoj** yra kaip **lietuviškos** žmonės o aš kartais nesuprantu kaip viską kartais
- 28) **Lietuvoje** man nepatinka kaip šiukšlina teršia aplinką (ee) teršia aplinką ir važiuoja su mašinom
- 29) (aa) man nelabai man patinka kad **Lietuva** turi kad aš ten turiu labai daug draugų (eee) ir dar man bet kartais man būna kad nėra labai daug nu kad nėra daug veiklų (eee) ką daryti kadangi pavyzdžiui nėra labai daug muziejų ar už tai aš nebuvo daugiausiai (eee)

Atsakydami į pateiktą klausimą vaikai atkreipia dėmesį, kad Lietuva dar yra laisva šalis, kurioje gyvena geri, protingi, linksmi žmonės (žr. 30–33 pavyzdžius).

- 30) ir taip kas man patinka **Lietuvoje** man labiausiai patinka kad **Lietuva** yra dar laisva šalis ir ir ten yra daug gerų žmonių protingų
- 31) man **Lietuvoje** patinka . patinka tas kad yra yra gerų kar= būna žmonių ir ..
- 32) **Lietuvoje** nu . man labai čia patinka pavyzdžiui kad čia nu geri žmonės nu jie nepikti
- 33) (ee) . (ee) . ma . **Lietuvoje** man patinka gra= gražiai mės= mėškis mėškiai . gražiai mėškiai ir . linksma žmogai

Grįžusių iš užsienio vaikų tekstyno iliustraciniuose sakiniuose užfiksuotas socialinis aspektas nors ir yra platus, tačiau remiasi į aiškų socialinį pagrindą – Lietuvoje yra geri žmonės, Lietuvoje yra draugai. Vaikui tai yra nepakeičiama, išskirtina ir saugu. Lietuva yra vieta žemėje, kurioje yra gerų žmonių, draugų. Šis socialinio aspekto išskirtinumas rodo didžiulę jo reikšmę grįžusių iš užsienio vaikų adaptacijai Lietuvoje.

4. Kultūrinis aspektas

Gausumu pasižymi grįžusių iš užsienio vaikų atsakymai, priskirtini kultūriniam aspektui. Vaikai pažymi, kad Lietuvoje jiems patinka tai, kas susiję su pramogomis ir poilsiu. Vasarą patinka atostogauti (Palangoje ir ne tik), nes yra jūra, galima maudytis (žr. 34–36, 38 pavyzdžius), patinka sporto aikštelė prie Baltojo tilto Vilniuje (žr. 36 pavyzdį), vandens parkas (žr. 38, 42 pavyzdžius), pramogų parkas Palangoje (žr. 39 pavyzdį), patinka plaukti į Lietuvą keltu, vaikščioti, pažinti paukščius, medžius (žr. 40 pavyzdį), patinka žaisti krepšinį ir laimėti (žr. 41 pavyzdį), patinka atostogauti pas senelius, susitikti su giminėmis (žr. 43 pavyzdį), patinka įvairios stovyklos (žr. 42 pavyzdį), žirgynas (žr. 45 pavyzdį) ir kt. Žiemą patinka sniegas (žr. 38 pavyzdį).

- 34) o **Lietuvoj** man patinka eiti atostogauti Palangoje
- 35) aš **Lietuvoje** buvau Palangoje man labai patiko nes ten nu yra jūra yra man labai patiko ten plaukti
- 36) (em) man patinka **Lietuvoje** važiuoti į Palangą ten labai smagu ten yra jūros (ee) ir ten nu labai smagu Airijoje (em) mes . nelabai važiuojam bet čia yra labai gražios vietos čia yra (ee) yra (ee) labai daug krioklių labai gražios ir taip
- 37) . ai **Lietuvoj** man patinka ta neseniai pastatyta . paspirtuko aikštelė su rampomis prie Balto tilto
- 38) i ten . (m) man labai patinka takacikos . vasarą ten yra aqua parkas man labai patinka ir man **Lietuvoje** labiausiai patinka kai vasara būna galima eiti pasimaudyti o kai žiema būna daug sniego yra
- 39) mes varėm į Malūnų kaimą **Lietuvoj** ir Anglijoje tą patį darėm bet nu Anglijoje buvo vat brangiau bet (em) bet vat Anglijoje buvo mažiau laiko o **Lietuvoj** galėjai būti apie du valandus o Anglijoje galėjai pabūti ten trisdešimt minučių tai **Lietuvoj** vat švęsti buvo geriau
- 40) jo turbūt keturis kartus turbūt nežinau bet vis tiek tai man patikdavo atostogos ir kartais kaip mes ten kartais kaip mes ten kai būna atostogos mes kartais važiuojam į **Lietuvą** su keltu laivu ten ten kel= ten viduj kelte yra tokios nu būna parduotuvės ten tai . ir . ten ten paskui ten ten laiv= ten laive kai buvau mažas mes ten plaukdavom su tuo laivu ir paskui man tėvai pirmą kartą nupirko lego tai aš nemokėjau statyti tai man tetis su sese padėdavo (oo) . ir jo ten plaukdavom su laivu buvo smagu ten dar yra žaidimai ten kon= koncertas yra ir dar ten kaip ten kambaris ten žinai kur reik miegot ten galima miegoti nu kaip nu kaip kaip hotelis laive tai jo o . ekskursija nu dabar lankau čia į tą į mokyklą tai mes darydavom ers= ekskursijas mes ten važiuodavom visur ten kažkur **Lietuvoj** ten eidavom vaikščiojom ten paskui ten bandėm pažinti paukščius medžius tai buvo buvo smagu ten įdomu . ir
- 41) tai man daug turiu įvykių labai linksmų tai mano pirmiausias buvo kai lankiau krepšinį **Lietuvoj** buvo varžybos tai buvo du tūkstančiais de= du tūkstančiais devynioliktais metais vienas vieną neatsimenu kada tai vyko bet dalyvavo visos mano krepšinio draugės ir trenerė laimėjome pirmą vietą buvo labai džiugu kai visi visi (ee) mūsų ko= dra= mūsų draugių tėvai kabino apkabino mumis ir labai džiaugėsi kad mes laimėjome pirmą vietą
- 42) (mm) . . (mm) (mm) mano (ee) kai aš kai aš buvau buvo maži mes mes visada per mano gimtadienis mes atėjom **Lietuvoj** čia ir mes nuėjom į akvaparką irgi kai mes gyvenom Anglijoje mes važiuojam čia ir tada mes mes gal dvi savaites gyvenam buvom **Lietuvoj** ir tada (ee) ir į tas dvi savaites mes nuėjom į akvaparką nes buvo mano gimtadienis ir tada mes grįžom namo Anglijoje
- 43) (ee) atostogauti aš mėgstu atostogauti pas savo senelius pas savo pusseseres pusbrolius kad būtų daug ką veikti kad nesėdėčiau taip prie kompiuterio visą dieną . . ir anksčiau kai gyvenau Norvegijoje tai mes visą laiką per atostogas atvažiuodavom į **Lietuvą**
- 44) (aam) man patinka dainuoti ir . kiekvienais metais aš **Lietuvoj** eičiau (aaa) stovykloje .
- 45) (am) tai mano praėjusi gimtadienis mes buvom **Lietuvoj** (eeem) mes nuvažiovom pas mano senelius (em) pamatėm jų vištas ir katiną (em) tada mes (em) važiovom penkios valandos mašinoje ir tada (em) . buvom kaip kur gali žirgus joti nes aš mano sesė ir aš labai norėjom tai mano dova= gav= gimtadienio dovana tokia buvo ir aš dar gavau . . (eee) neprisimenu

Kultūrinis aspektas vaikų tekstyne dažniausiai siejasi su vaikų laisvalaikio. Grįžusiems iš užsienio vaikams Lietuva dažnai asocijuojasi su atostogomis, atostogų praleidimo vieta. Šiam, kaip ir kitiems aspektams, būdingas emocinis ryšys: Lietuvoje patinka jūra, gražios vietos, patinka plaukioti, pažinti medžius, paukščius, aplankyti senelius, jų vištas, katiną ir pan. Atrodytų, kad tai tik kasdienio gyvenimo dalykai, tačiau juose slypi didžiulė pozityvi emocinė įkrova.

5. Kalbinis aspektas

Tarp grįžusių iš užsienio vaikų atsakymuose svarbi ir lietuvių kalba. Atsakydami į klausimą vaikai išreiškė norą mokėti lietuvių kalbą (žr. 46 pavyzdį), dalijosi rūpesčiais – mokyti lietuvių kalbos be mamos pagalbos yra sunku (žr. 47 pavyzdį), mokėti rašyti taisyklingai (ypač nosines raides) nėra lengva (žr. 48 pavyzdį). Kai kurie minėjo, kad lietuvių kalbos pamoka yra nemėgstamiausia (žr. 49 pavyzdį),

nes sunku jos mokytis, o kai kuriems atvirkščiai – sekasi gerai kalbėti lietuviškai (žr. 48 pavyzdį). Pažymima, kad lietuvių kalba yra graži, tačiau jiems lengviau skaityti ir rašyti angliškai (žr. 50 pavyzdį).

- 46) jo aš noriu mokėti dar **lietuvių**
- 47) nu viena dalyka kur man nepatinka yra kaip sunku mokytis **lietuvių** be mamos pagalbos tas ir tikrai man sunku sekasi jeigu kaip aš nesuprantu ir viena dalyko kur man patinka tokia maža nedaug pandemikų nu lengviausia yra čia bet nelabai gerai sunku nu tai yra viskas todėl man kaukės užkniso
- 48) (mm) man sekasi gerai kaip kalbėti **lietuviškai** bet su nosinės raidės ne man labai sekėsi bet nu rašyti nu tikrai sekasi gerai bet tikrai nosinės yra vienintelis dalykas kuris man nepatinka aš daugiausiai žaidžiu aipe du turiu nelabai daug dalykų turiu daryti bet jeigu jeigu mirė aš palauksiu ir žaisiu su šunim
- 49) mano nemėgstamiausia pamoka yra **lietuvių** nes aš aš esu iš Anglijos ir nu nu man sunkiau yra iš **lietuvių** nu mokintis
- 50) man labiau patinka šiaip tai man lengviau skaityti anglų kalboje nes visada mokiau anglų kalboje bet visada namie kalbam **lietuviškai** su mama (am) . ir su sese kartais bandom kalbėti **lietuviškai** bet . kartais nesigauna (am) . labai man patinka **lietuvių** kalba man labai graži . bet visada kaip skaityti arba rašyti man lengviau anglų kalboje nes taip mokiausi mokykloje (aaa) nu . septynių metų išvykau išvažiavau išmokiausi **lietuvių** mokyklėlė kiekvieną šeštadienį tai man tai padėjo kad galėčiau iš tikrųjų taip pažengti (aaa) kol buvau šioj mokykloj VIS tai padėjo bet . vis tiek nu anglų kalba yra ta kalba su kuria aš visada kalbu

Grįžusių iš užsienio vaikų tekstyne kalbinis aspektas siejamas su kalba kaip su bendravimo priemone, padedančia bendrauti su kitais, susikalbėti, vienas kitą gerai suprasti. Vaikų kalbinis aspektas atsiskleidžia vien per socialinį aspektą, akivaizdu, kad vaikams svarbiausia yra susikalbėti, bendrauti su kitais žmonėmis, juos suprasti.

6. Gamtinis aspektas

Nemažai pavyzdžių galima priskirti gamtiniam aspektui. Grįžę iš užsienio vaikai minėjo, kad Lietuvoje jiems patinka gamta – parkai (žr. 50 pavyzdį), medžiai, ežerai (žr. 52–53 pavyzdžius), miškai (žr. 54 pavyzdį), pažymi, kad Lietuvoje gražu (žr. 55, 58 pavyzdžius). Taip pat, kad (ne)patinka Lietuvoje klimatas (žr. 52, 57, 59, 60 pavyzdžius). Gamtinis aspektas yra susijęs ir su kultūriniu aspektu (plačiau žr. anksčiau).

- 51) man patinka **Lietuvoje** (em) . kad yra labai daug ten parkų
- 52) man patinka **Lietuvoje** nes kai mes gyvenom Anglijoje . nu nelabai geras oras nes daug mašinų ir nelabai daug medžių nu medžių bet **Lietuvoje** labai daug ir (m) labai gerai čia ir aš turiu daug daug draugų čia
- 53) (aa) man **Lietuvoj** patinka . nu man labai patinka (ee) ežerai miškas (ee) parkai nes ten yra labai gražu man nelabai patinka (mm) kartais važiuoti su autobusais
- 54) **Lietuvoje** (aaa) **Lietuvoje** man labai patinka . (mmm) peizažas visokius peizažas (aaa) I really like the man labai patinka (mmm) nature forests
- 55) (ee) **Lietuvoj** patinka viskas skanūs produktai maistai ir čia gražu
- 56) (am) man patinka **Lietuvoje** (a) (a) gamta (a) Kauno senamiestis
- 57) (mm) man labai patinka **Lietuvoje** klimatas nu . ne= nelabai karštas bet nu man patinka šitokios klimatos
- 58) taip man patinka **Lietuvoje** (aa) čia labai gražu (juokiasi ir atsidūsta)
- 59) mes keliavom į Tailandą ir nuo Tailando į Singapūrą ir dar kažkur man atrodo į Bankoką ar ten kažką tokio ir man labai patiko kadangi beveik kiekv= kas dvi ar vieną savaitę mes būdavom naujoj vietoj tai naujas maistas viskas nauja ir tiesiog nu gali pasimėgauti (ee) skirtingais daly= dalykais ir nebūna kad tas pats tas pats tas pats o viskas būna skirtinga tai dėl to ir man labai patiko ir dėl to kad buvo labai šilta kol **Lietuvoj** buvo ar sninga ir šalta
- 60) man patinka **Lietuva** bet man vis tiek . patinka šiltesnės šalys= šalys

Gamtinis aspektas vaikų tekstyne pirmiausia siejasi su gamta, jos grožiu ir oru. Vaikams Lietuvoje per šalta, jiems patinka ten, kur šilčiau. Vertinant visą medžiagą matyti, kad būtent gamtinis aspektas vertinat Lietuvą yra labiausiai kritiškai vertinamas vaikų. Šaltas klimatas yra kone vienintelis dalykas, kuris vaikams Lietuvoje nepatinka.

7. Istorinis aspektas

Keli vaikai prisistatydami ir kalbėdami apie Lietuvą atsakė per istorinę prizmę. Vienas vaikas mano, kad Lietuva turtinga istorijos (žr. 61 pavyzdį), kitas prisiminė (matyt, neseniai mokėsi) ir tai jam nepatiko, kad Lietuva ir Lenkija buvo sudariusios sąjungą (žr. 62 pavyzdį).

61) man patinka **Lietuvoj** dėl to kad labai gal labiau sena ir turi daug istorijos kurios gali išmokti ir atrodo kad niekada nesibaigia

62) kas man nepatiko istorijoj kad **Lietuva** netyčia padarė sąjungą su Lenkija nes nebūtų okupacijos su Sovietų sąjunga jeigu dar nebūtų tokia silpna su Lenkija ir **Lietuva**. tai ką aš tur pasisakyti tai

Istorinis apsektas yra itin svarbus kalbant apie lietuviškojo tapatumo apraiškas. Vaikų tekstyne šis aspektas iliustruojamas per istorinę atmintį: įprasminami dideli nuveikti darbai, iš istorijos mokomasi, prisimenama apie patirtį ir netektis.

Kaip matyti iš grįžusių iš užsienio mokinių sakinės kalbos tekstyne rastų iliustracinių sakinių, lietuviškojo tapatumo apraiškos dažniausiai yra susijusios su socialiniu aspektu (33 proc.), kiek rečiau kultūriniu apsektu (20 proc.), gamtiniu aspektu (16 proc.), lokatyviniu aspektu (12 proc.), buitiniu ir kalbiniu aspektais (8 proc.) ir pavieniai atvejai siejami su istoriniu aspektu (3 proc.). Didžioji dalis nagrinėjamų iliustracinių sakinių liudija pozityvų emocinį ryšį su Lietuva. Suprantama, kad šis santykis pačių vaikų neidealizuojamas, bet suvokiamas kaip būtinas reikalavimas, lemiantis lietuviškumo apraiškas.

Išvados

Grįžusių iš užsienio vaikų sakinės kalbos tekstyne rasti pavyzdžiai su leksemomis *Lietuva*, *lietuvis*, *lietuviškas* ir *lietuviškai* rodo, kad plačiausiai grįžusių iš užsienio vaikų lietuviškasis tapatumas atsiskleidžia per socialinį, kultūrinį ir gamtinį aspektus, rečiau – per lokatyvinį, buitinį, kalbinį ir istorinį aspektus.

Socialinis aspektas vaidina svarbų vaidmenį, kadangi, pirmiausia vaiko integracija (naujoje aplinkoje) vyksta per santykį su *kitu* (ne giminaičiu, bet svetimu). Tą *kitą* vaikas sutinka leisdamas laiką kieme, gamtoje (nauji draugai), mokykloje (klasės draugai) ir pan. Su socialiniu aspektu tiesiogiai susiję ir kultūrinis, gamtinis aspektai. Šių aspektų viena iš pagrindinių ašių taip pat yra *kitas* (ppr. draugas), su kuriuo smagu leisti laiką – žaisti, maudytis, vaikščioti, stovyklauti ir pan.

Grįžusių iš užsienio vaikų lietuviškasis tapatumas atsiskleidžia ir per santykį su aplinka (plačiąja prasme), kurioje jie atsidūrė, t. y. šalis (jos istorija) → miestas → namai (vieta) + kalba. Lietuva grįžusių iš užsienio vaikų akimis yra graži, laisva, žmonės draugiški, geri, protingi ir pan. Lietuvių kalba graži, bet jos sudėtinga mokytis. Lietuvos gamta, miestai, lietuvių namai gražūs. Tarp nepatinkančių dalykų (tokių pavyzdžių buvo reta) minėti žmonės, užteršta, nešvari aplinka, klimatas (per šaltas), mažai veiklos (muziejų) ir pan.

Išnagrinėti lietuviškojo tapatumo apraiškų aspektai grįžusių iš užsienio vaikų tekstyne reikšmingai kreipia į vaikų adaptacijai svarbius apsektus. Kalbant apibendrintai matyti, kad vaikų lietuviškojo tapatumo apraiškos išsiskiria per du reikšmingus kriterijus. Pirmiausia tai visa juos supanti aplinka: gyvenu Lietuvoje, kalbu lietuviškai, turiu draugų, skanus maistas, šalta ir pan., kitas kriterijus emocinis: myliu Lietuvą, čia gražu, draugiški žmonės, reikšminga istorija ir pan.

Šaltiniai

DLKŽ₆ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys, 6-as patais. ir papild. leid., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006; internetinė versija, 2011.

DLKŽ₈ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys, 8-as patais. ir papild. leid., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021; elektroninis variantas, 2021, doi.org/10.35321/dlkz. Prieiga internete: <https://ekalba.lt>.

LKŽ_e – *Lietuvių kalbos žodynas* (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas, redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė; programuotojai: Evaldas Ožeraitis, Vytautas Zinkevičius, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2018), doi.org/10.35321/lkz. Prieiga internete: www.lkz.lt; <https://ekalba.lt>.

Literatūra

BALČIŪNIENĖ, I., KAMANDULYTĖ-MERFELDIENĖ, L., 2018. The Corpus of Lithuanian Children Language: development and application for modern studies in language acquisition. *Kalbotyra*, 71, 7–25. DOI: <https://doi.org/10.15388/Kalbotyra.2018.1>

BARTMIŃSKI, J., 2020. Kultūrinė lingvistika: teorinės prielaidos ir metodai. DARBO definicijos *Slavų ir jų kaimynų aksiologiniame leksikone* (LASiS) pavyzdys. *Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje*, (1), 24–45. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/view/21385/20497>.

BERESNEVIČIUS, G., 2004. *Lietuvių religija ir mitologija*. Vilnius: Tyto alba.

BIKELIENĖ, L., JUKNEVIČIENĖ, R., PODERIENĖ, N., & TAMULIONIENĖ, A., 2022. Grįžusių emigrantų vaikų kalba: kelios įžvalgos. *Verbum*, 13, 4. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/verbum/article/view/28112/27398>

BLAŽIENĖ, A., 2015. Dvikalbų vaikų rišlojo pasakojimo produktyvumas ir leksinė įvairovė. *Taikomoji kalbotyra*, 7, 1–25. DOI: <https://doi.org/10.15388/TK.2015.17492>

BRZozowska, M., 2006. O przebiegu badań nad zmianami w rozumieniu nazw wartości w latach 1990–2000. *Język-wartości-polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*. Raport z badań empirycznych, 36–43.

DONSKIS, L., 2006. Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2, 69–83.

JUKNEVIČIENĖ, R., 2022. Svetimkalbių vaikų produkuojamos sakininės lietuvių kalbos mokėjimo lygio nustatymas. *Taikomoji kalbotyra*, 17, 137–165. Prieiga internete: <https://www.redalyc.org/journal/6946/694673892008/html/>

PODERIENĖ, N., TAMULIONIENĖ, A., 2020. *Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio mokinių kalbinė integracija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://doi.org/10.35321/e-pub.7.grizusiuju-kalbine-integracija>.

RENKUOSI LIETUVĄ 2022 – *Užsienio lietuvių (re)integracija – kokių paslaugų trūksta ir kas padėjo grįžusiems gyventi į Lietuvą?* Vykdytojas Spinter tyrimai. Prieiga internete: https://www.renkuosilietuva.lt/file/repository/Tyrimas_uzsienio_lietuviu_re_integracijos_paslaugos_2022.pdf

SMETONIENĖ, I., SMETONA, M., & RUTKOVSKA, K., 2019. *Kalba. Tauta. Valstybė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

SNUKIŠKIENĖ, I., 2022. *Moralinių vertybių esmė ir transformacijos. TIESA ir MELAS iš kognityvinės kultūrinės perspektyvos (lietuvių ir anglų kalbų pagrindu)*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

ŠMSM 2019 – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. 2019. *Sugrįžtame į Lietuvą: mokyklos vaidmuo*. Red. M. Kligenė. Prieiga internete: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2019/10/Sugriztame_i_lietuva_mokyklos_vaidmuo.pdf.

ŠMSM 2022 – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. *Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių aprašas*. Parengė: dr. Daiva Jakavonytė-Staškuvienė, Rima Kuktienė, Ingrida Kuolienė, Kristina Stankutė-Matė. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp->

Anželika Gaidienė: humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro vadovė, mokslo darbuotoja, Petro Vileišio g. 5, Vilnius, mob. tel. 868341349, el. paštas: anzelika.gaidiene@lki.lt

Aurelija Tamulionienė: humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro vadovė, mokslo darbuotoja, Petro Vileišio g. 5, Vilnius, tel. 865949226, el. paštas: aurelija.tamulioniene@lki.lt